جاڭا ٴداۋىردىڭ حۋاڭحە وزەنى جالپى حورىن جازايىق

(باسى 1 - بەتتە)

جاڭا داۋىردە، حۋاڭحە وزەنى الابى ەلىمىزدىڭ ماڭىزدى ەكولوگيالىق قالقىسىن قالىپتاستىردى، ول ەلىمىزدىڭ ماڭىزدى ەكونوميكالىق بەلدەۋى، كەدەيلىكتەن ارىلتۋدان قامال الۋ شايقاسىنىڭ جەڭىسىنە جەتۋدەگى ماڭىزدى ٴوڭىر، ونىڭ ەلىمىزدىڭ ەكونوميكالىق، قوعامدىق داموۋ جانە ەكولوگيالىق حاۋىپسىزدىك جاعىنداعى ورنى ەرەكشە ماڭىزدى.

چاڭجياڭ دارياسى ەكونوميكالىق بەلدەۋىن دامىتۋ ستراتەگياسى العا قويىلعانىنان كەيىن، حۋاڭحە وزەنى الابىنىڭ ەكولوگياسىن قورعاۋ جانە جوعارى ساپالى دامىتۋ پارتيا ورتالىق كوميتەتىنىڭ جانە باس شۋجي شي جينپيڭنىڭ ماڭىزدى كەڭەستىك كۇن تارتىبىنە ەنگىزىلدى...

”مەن حۋاڭحە وزەنى الابىنىڭ ەكولوگياسىن قورعاۋعا جانە جوعارى ساپالى دامۋىنا باستان - اياق كوڭىل ٴبولىپ كەلەمىن“

حۋاڭحە وزەنىنىڭ باس شۋجي شي جينپيڭنىڭ كوڭىلىندەگى ورنى ايرىقشا جوعارى.

پارتيا 18 - قۇرىلتايىنان بەرى، باس شۋجي شي جينپيڭ حۋاڭحە وزەنى الابىنىڭ ەكولوگياسىن قورعاۋ جانە دامىتۋ جاعدايىن تالاي رەت جۇمىس ۇستىندە تەكسەرىپ، ٴۇش وزەن قاينارى، چيليانشان، چينلىڭ سياقتى ٴتۇيىندى وڭىرلەردىڭ ەكولوگياسىن قورعاۋ قۇرىلىسى جونىندە تالاي رەت تالاپ قويدى. وتكەن ايدا، باس شۋجي شي جينپيڭ گانسۋدە تەكسەرۋ جۇرگىزگەن كەزدە، حۋاڭحە وزەنى الابىنىڭ ەكولوگياسىنا جانە ەكونوميكالىق داموۋىنا ارنايى تەكسەرۋ - زەرتتەۋ جۇرگىزدى.

9 - ايدىڭ 18 - كۇنى تۇستەن بۇرىن، حۋاڭحە وزەنى الابىنىڭ ەكولوگياسىن قورعاۋ جانە جوعارى ساپالى داموۋ جونىندەگى اڭگىمە ٴماجىلىس حىنانىڭ جىڭجوۋىندا وتكىزىلدى.

”مەملەكەت مەرەكەسى قارساڭىندا كوپشىلىكتىڭ بارلىعى قاربالاس. قانشاما قاربالاس بولساق تا، حۋاڭحە وزەنى ماسەلەسىن قالايدا ۋاقىت ورنالاستىرىپ مۇقيات زەرتتەۋىمىز قاجەت، پارتيا ورتالىق كوميتەتى بۇل ماسەلەگە وسكەلەڭ ٴمان بەرەدى“. ٴماجىلىستى باسقارعان باس شۋجي شي جينپيڭ ەڭ الدىمەن نەگىزگى ويدى اڭعارتتى: ”بارلىعىمىز حۋاڭحە وزەنىن انا وزەن دەپ اتايمىز، حۋاڭحە وزەنىن قورعاۋ جۇڭحۋا ۇلتىنىڭ ۇلى گۇلدەنۋىنە جانە ماڭگى باياندى داموۋىنا ساياتىن ۇزاق بولاشاقتىق ۇلى جوسپار“.

جوعارى اعاردان تومەنگى اعارعا دەيىن، جەرگىلىكتى ورىننان ورتالىققا دەيىن، حۋاڭحە وزەنى جاعالاۋىنداعى 9 ولكە - اۆتونوميالى رايوننىڭ جاۋاپتى جولداستارى كەلدى، ورتالىقتىڭ جانە مەملەكەت ورگاندارىنىڭ قاتىستى تاراۋلارىنداعى جاۋاپتى جولداستاردان دا 10 نەشەسى كەلدى. كوپشىلىك حۋاڭحە وزەنى الابىنىڭ ەكولوگياسىن قورعاۋ جانە جوعارى ساپالى داموۋ ۇلى جوسپارىن بىرگە اقىلداسىپ، تانىمدارىن اڭگىمەلەپ، اسىرەلەرىن ايتىپ، ماسەلەنى ورتاعا قويىپ، ۇسىنىس بەرىپ، اشىق سويلەپ، ٴوز ويلارىن تىكە ٴبىلدىردى.

حۋاڭحە وزەنىندە ەجەلدەن بەرى ”باسى مىس، قۇيرىعى تەمىر، بەلى دوۋفۋ“ دەگەن ٴسوز بار. باس شۋجي شي جينپيڭ وسى رەت تەكسەرۋ جۇرگىزگەن ولكە — حىنان ٴدال حۋاڭحە وزەنىنىڭ ”بەلى دوۋفۋ“ بولىگىنە ورنالاسقان، جەر بەتىندەگى ”قۇلامالى وزەن“ ەڭ كورنەكتى، تاريحتا ارنا بۇزىلعان ورنى ەڭ كوپ وزەن بولىگى. وسى رەتكى اڭگىمە ٴماجىلىستى حىنانىڭ جىڭجوۋىندا وتكىزۋدى تاڭداۋ پارتيا ورتالىق كوميتەتىنىڭ تەرەڭ ويلانىپ - تولعانۋىنان وتكەندىگى شۇباسىز.

وسى رەتكى اڭگىمە ٴماجىلىستى ويداعىداي اشۋ ٴۇشىن، باس شۋجي شي جينپيڭ ماجىلىستەن ىلگەرى قاتىستى تاراۋلاردان ىشكەرىلەي تەكسەرۋ - زەرتتەۋ جۇرگىزۋدى جانە عىلمي دالەلدەۋدەن وتكىزۋدى تالاپ ەتتى. اڭگىمە ماجىلىستەن ٴبىر كۇن بۇرىن، ول حۋاڭحە وزەنى مۇراجايىنا كىرىپ، حۋاڭحە وزەنى مەملەكەتتىك گەولوگيالىق باقشاسىنىڭ لينحى الاڭىنا بارىپ، جۇڭحۋا ۇلتىنىڭ حۋاڭحە وزەنىن جونگە سالۋ تاريحىن ىشكەرىلەي ۇعىنىپ، حۋاڭحە وزەنىنىڭ ەكولوگياسىن قورعاۋ جانە توسپا قۇرىلىسى جاعدايىن سول جەردىڭ وزىندە كوردى.

جىڭجوۋ، حۋاڭحە وزەنى مەملەكەتتىك گەولوگيالىق باقشاسىنىڭ لينحى الاڭىندا، باس شۋجي راشەتكاعا سۇيەنىپ تۇرىپ الىسقا كوز جىبەردى.

حۋاڭحە وزەنى — قاسقايعان الىپ ايداعار ىسپەتتى چيڭحاي - شيزاڭنىڭ تاۋ - وزەندەرىن قاق جارىپ، ٴۇستىرت، اڭعارلاردى كەسىپ ٴوتىپ، حۋكوۋدان قارىپ، لۇڭمىنان شىعىپ، سانمىنشيادان اسىپ ٴوتىپ، يرەلەڭدەپ، جوڭكىلە اعىپ تەڭىزگە قۇيىلادى. سان مىڭ جىلدان بەرى، ول اعارىنداعى ٴجۇز ميلليونداعان حالىققا ٴنار سىيلادى، كەزىندە شار تارابىن ويراناپ، تىرشىلىككە دە زيان سالعان.

كوز الدىمىزداعى حۋاڭحە وزەنىنىڭ ارناسى كەڭ، ورمان، ٴشوبى بىتىك وسكەن. كەزىندەگى ”100 شاقىرىمنان كورمەيسىڭ كوتەرىلگەن ٴتۇتىندى، بار بولعانى سارى قۇم، باسقان يەن قالانى“ دەپ سۋرەتتەلگەن اشىنارلىق كورىنىس كەلمەسكە كەتكەنىمەن، سۇڭىنا لاي قۇم ارالاسقان حۋاڭحە وزەنى باياعىسىنداي شىعىسقا جوڭكىلە اعۋدا، سوندىقتان سۋ اپاتى جونىندەگى قىراعىلىقتى تيتتەي دە بوساڭسىتۋعا بولمايدى.

باس شۋجي شي جينپيڭ تەرەڭ ويلى بەينەمەن بىلاي دەدى: ”حۋاڭحە وزەنىن جونگە سالۋدىڭ ماڭىزدى ٴتۇيىنى قورعاۋدا، تەتىگى جونگە سالۋدا. تاۋدى، سۋدى، ورماندى، اتىزدى، كولدى، جايىلىمدى كەشەندى جونگە سالۋعا، جۇيەلى جونگە سالۋعا، قايناردان جونگە سالۋعا تاباندى بولىپ، ٴتۇرلى قىزمەتتەردى ٴبىر تۇتاس جوسپارلاي وتىرىپ ىلگەرىلەتىپ، سەلبەسۋدى، سايكەسۋدى كۇشەيتىپ، حۋاڭحە وزەنى الابىنىڭ جوعارى ساپالى داموۋىن ىلگەرىلەتىپ، جاڭا ٴداۋىردىڭ حۋاڭحە وزەنى جالپى حورىن ويداعىداي جازىپ شىعۋ كەرەك!“.

ورتا زامانىنان قازىرگە دەيىنگى حۋاڭحە وزەنىن تىزگىندەۋ تاريحى — مەملەكەتتى جونگە سالۋدىڭ دا تاريحى

يرەلەڭدەگەن حۋاڭحە وزەنىنىڭ 10 مىڭ شاقىرىمى قۇم. حۋاڭحە وزەنىندە ەجەلدەن ”تۇنبا قالىپتاسۋى كوپ، ارنا بۇزۋى كوپ، ارنا اۋىستىرۋى كوپ“ بولعان، حۋاڭحە وزەنىن جونگە سالۋ جۇڭحۋا ۇلتىن نەشە مىڭ جىل بويى مازالاپ كەلگەن اسا قيىن ماسەلەگە اينالدى.

”ادەتتەگى كەزدە سۋ از، تاسقىن كەزىندە سۋ قاپتاپ كەتەدى، قۇرامىنداعى قۇم مولشەرى توتەنشە جوعارى بولىپ قالماستان، ونىڭ ۇستىنە سۋ مەن قۇمنىڭ قاينارى ٴار تەكتى، دۇنيە ٴجۇزى بويىنشا جونگە سالۋ ەڭ قيىن وزەن اعارى دەۋگە بولادى“. اڭگىمە ماجىلىستە مينيسترلىك - كوميتەتتەن كەلگەن ٴبىر جاۋاپتى جولداستىڭ قايتا - قايتا ”مۇڭىن شاعۋى“ دا حۋاڭحە وزەنىندە ساقتالعان دەرتتى اشىق كورسەتىپ بەردى.

حۋاڭحە مۇراجايى، باس شۋجي شي جينپيڭ ”ۇزاق جىلدار وزەن تىزگىندەۋ“ كورمە زالىندا نەداۋىر ايالدادى. دايۇيدىڭ سۋدى تىزگىندەۋىنەن ميڭ داۋىرىندە پان جيشۇننىڭ ”سۋدى بوگەپ، قۇمدى تىزگىندەۋ“ىنە دەيىن، حان ۋديدىڭ ”حۋزى بوگەۋىن بەكىتۋ“دەن كاڭشي پاتشانىڭ ”وزەن ىستەرىن، سۋ تاسىمالىن“ ورداعى دىڭگەككە ويىپ جازعانىنا دەيىن... پاتشالىقتار بويى ادامدار جالقىپاي ىزدەنىپ، حۋاڭحەداعى سۋ اپاتىمەن كۇرەس جاسادى، ٴتىپتى، وزەن اۋليەسىنە تاساتتىق بەرۋگە، وزەندەگى كيەلى حايۋاندى تىنىشتاندىرعا ٴۇمىت ارتتى.

ميڭ داۋىرىندەگى پان جيشۇننىڭ «وزەن قورعانىسى كورسەتكى سىزباسى»نا جاقىنداعاندا، باس شۋجي شي جينپيڭ قادامىن باياۋلاتتى. حۋاڭحە وزەنى، حۋايحە وزەنى، يۇنحى سىندى ٴۇش وزەن بىرگە جونگە سالىنعان، قوڭىر رەڭدى توسپا جۇيەسى وركەش - وركەش اسەم بەينەدە جاتىر؛ چيڭ داۋىرىندەگى جىڭگوۇك حىلوڭچۇ قۇلپىتاسىنىڭ ۇقساتىلما نۇسقاسىنىڭ الدىندا، ول زەر سالا قاراپ تۇردى. قۇلپىتاستاعى جازۋلاردا چيڭ داۋىرىندە وزەننىڭ جىرىلعان تۇسىن بەكىتۋدىڭ ەڭ ٴىرى ۋاقيعاسى ەستەلىككە الىنعان، ”اسكەرلەر مەن جۇمىسكەرلەردىڭ ۇزاق ۋاقىت ارپالىسا ىستەگەن“، وزەندى جونگە سالۋدىڭ ماشاقاتتى بارىستارى كوز الدىنا ەلەستەيدى.

حۋاڭحە وزەنىنىڭ ارناسىن بۇرۋ جونىندەگى ٴبىر سىزباعا باس شۋجي شي جينپيڭ ۇزاق ٴۇڭىلدى. بۇزىلعان ارنا اۋماعى سولتۇستىكتە تيانجينگە، وڭتۇستىكتە چاڭجياڭ - حۋايحە وڭىرىنە دەيىن، 250 مىڭ شارشى كيلومەتر جەردى ەندەي وتكەن، وڭتۇستىك پەن سولتۇستىككە اينالمالى قوزعالىس جاساپ، سۋ جەتكەن جەرىنە دەيىن اقان، ”قالا - قورعان ٴبۇلىندى، سۋ باسىپ كولكىدى، بۇقارا اعاشقا ورمەلەپ، اينالادان پانا تاپپادى“ دەگەندەي ەدى.

”حۋاڭحە وزەنى تىنىش بولسا، الەم تىنىش بولادى“. باس شۋجي شي جينپيڭ: ”بەلگىلى ماعىنادان ايتقاندا، جۇڭحۋا ۇلتىنىڭ حۋاڭحە وزەنىن تىزگىندەۋ تاريحى مەملەكەتتى جونگە سالۋ تاريحى دا بولىپ تابىلادى“ دەپ باسا دارىپتەدى.

جاڭا جۇڭگونى شەكارا ەتكەندە، ەكى گرۋپپا ساندى مالىمەت ەرتەدەگى جانە بۇگىنگى حۋاڭحە وزەنىنىڭ كەسەك وزگەرىستەرىن قاعاز بەتىندە كەستەلەپ كورسەتتى.

ساناققا قاراعاندا، جاڭا جۇڭگو قۇرىلۋدان بۇرىنعى 2500 نەشە جىلدا، حۋاڭحە وزەنى تومەنگى اعارى ارناسىن 1500 نەشە رەت بۇزىپ، 26 رەت ارناسىن وزگەرتكەن.

جاڭا جۇڭگو قۇرىلعانىنان بۇگىنگە دەيىن، 70 جىل بويى ارناسى بۇزىلماعان كۇيى، 20 جىل ۇزدىكسىز اعىپ، ىلگەرىندى - كەيىندى 12 رەت ۇلكەن تاسقىنعا توتەپ بەرىپ، 70 جىل بويى حۋاڭحە وزەنى تىنىش كۇيدە بولدى. باس شۋجي شي جينپيڭ بۇل جاعدايدى اڭگىمەلەگەن كەزدە، سول ورىندا تۇرعان قىزمەتكەرلەردەن: ”ەرتەدە ارناسى بۇزىلماي جالعاسقان ۋاقىت شەگىنىڭ ەڭ ۇزاعى قاي مەزگىلدە بولعان ەكەن؟“ دەپ سۇرادى، ٴتۇسىندىرۋشى: شىعىس حان ٴداۋىرى كەزىندە، مولشەرمەن 30 جىل بويى ارناسى بۇزىلماي تۇرعان، - دەپ جاۋاپ بەردى.

بايىرعى حۋاڭحە وزەنى جۇڭگو كوممۋنيستىك پارتياسى باسشىلىق ەتكەن جاڭا جۇڭگودا تىڭ تىنىسقا يە بولدى.

1946 - جىلى پارتيامىز حۋاڭحە وزەنىنە باعىتتاي وتىرىپ، وزەندى جونگە سالۋ كوميتەتىن قۇرىپ، حۋاڭحە وزەنىن جونگە سالۋ تاريحىنىڭ جاڭا پاراعىن اشتى.

جاڭا جۇڭگو قۇرىلعانىنان كەيىن، پارتيا مەن مەملەكەت باسشىلارى حۋاڭحە وزەنىن جونگە سالۋ ىستەرىنە ايرىقشا ٴمان بەردى. 1952 - جىلى 10 - ايدا ماۋ زىدۇڭ جولداس 1 - رەت بەيجيڭنەن شىعىپ، شارلاۋ جۇرگىزىپ حۋاڭحەنىڭ جاعاسىنا كەلىپ، لانكاۋعا بارىپ، ”حۋاڭحەنىڭ ٴىسىن ويداعىداي ىستەۋ كەرەك“ دەگەن ۇلى ۇندەۋ شىعاردى. 1958 - جىلى 8 - ايدا ماۋ زىدۇڭ لانكاۋعا تاعى كەلىپ، حۋاڭحە وزەنىن جونگە سالۋ مەن ەگىنجاي قۇرىلىسىن كوزدەن كەشىردى. رەفورما جاساعاننان، ەسىك اشقاننان بەرى، دىڭ شياۋپيڭ، جياڭ زەمين، حۋ جينتاۋ قاتارلى پارتيا مەن مەملەكەت باسشىلارى تۇگەلدەي حۋاڭحە وزەنىنىڭ جاعاسىنا كەلىپ، حۋاڭحەنى جونگە سالۋ ستراتەگياسىن جوسپارلادى.

70 نەشە جىلدان بەرى ەلىمىز ىلگەرىندى - كەيىندى 4 رەت ٴىرى كولەمدى توسپا قۇرىلىسىن جۇرگىزىپ، لۇڭياڭشيا، ليۋجياشيا، شياۋلاڭدي سياقتى سۋ يگىلىگى جۇيەسىن سالىپ، ىرىقسىز كۇيدە جونگە سالۋدان حۋاڭحە وزەنىنىڭ سۋى مەن قۇمىن ىرىقتىلىقپەن رەتتەۋ - مەڭگەرۋگە دەيىنگى كەلەلى ناتيجەنى جۇزەگە اسىردى. حۋاڭحە وزەنىنىڭ سۋ يگىلىگى بايلىعىن عىلمي اشىپ، پايدالانىپ، ”وزەن ارقىلى تاۋعا پايدا جەتكىزىپ، وزەن مەن تاۋعا بىردەي پايدا جەتكىزىپ“ حۋاڭحە جاعالاۋىن جوعارى ٴونىمدى قۇنارلى اتىزعا اينالدىرىپ، حۋاڭحە وزەنى الابىنىڭ سۋى مەن توپىراعىن ساقتاۋدى كۇشەيتىپ، وزەن قۇيعالىنداعى شۇرات ەكولوگياسىنا سۋ تولىقتاۋدى جانە شياڭحە وزەنىنە، بايياڭديانعا سۋ تولىقتاۋدى جۇرگىزىپ، حۋاڭحە وزەنىنىڭ سۋىن باستاپ تيانجينگە جەتكىزىپ، حۋاڭحە وزەنىنىڭ سۋىن باستاپ چيڭداۋعا جەتكىزىپ، حۋاڭحە وزەنىنىڭ سۋىن باستاپ حىبەيگە ەنگىزىپ، سان مىڭداعان وتباسىن اتاتانسقا كەلتىرىپ، ساي - سالا، جىرا - جىلعالاردى جونگە سالدى... حۋاڭحە وزەنى جاعالاۋىندا سارعايعان اعاش جاپىراقتارى قايتا كوگەرىپ، وزەن سۋى قايتا كوتەرىلىپ، شىت جاڭا بەينەگە ەندى.

پارتيا 18 - قۇرىلتايىنان بەرى شي جينپيڭ جولداستى ۇيتقى ەتكەن پارتيا ورتالىق كوميتەتى ەكولوگيالىق وركەنيەت قۇرىلىسىنىڭ جالپى جاعدايىن كوزدە ۇستاپ، ”سۋ ۇنەمدەۋدى الدىڭعى ورىنعا قويىپ، كەڭىستىك جاعىندا بىركەلكى بولۋ، جۇيەلى جونگە سالۋ، ەكى قولمەن بىردەي كۇش جۇمساۋ“ سىندى سۋدى جونگە سالۋ وي جەلىسىن ايقىنداپ، حۋاڭحە وزەنىنىڭ تومەنگى اعارىندا تاسقىننان ساقتانۋ ينجەنەرياسى قۇرىلىسىن ارت - ارتىنان 2 كەزەك جۇرگىزىپ، ولشەمدەندىرىلگەن توسپا قۇرىلىسىن جالپى بەتتىك ورىنداپ، وزەن ارناسىن رەتتەۋ - جونگە سالۋ جانە قايراڭ حاۋىپسىزدىگى قۇرىلىسىن ورىستەتىپ، بەيجين توسپاسى، دۇڭپيڭحۋ كولى تاسقىن توسۋ ٴوڭىرىن اشىپ، ”جوعارى اعاردا توسۋ، تومەنگى اعاردا ىعىستىرۋ، ەكى جاعىنى ٴبولىپ توسۋ“ سىندى تومەنگى اعاردا تاسقىننان ساقتانۋ ينجەنەرياسى جۇيەسىن نەگىزدەن قالىپتاستىرىپ، ”توسۋ، رەتتەۋ، ىعىستىرۋ، قويا بەرۋ، قازۋ“ ارقىلى لاي قۇمدى ۋنيۆەرسال ٴبىر جاقتى ەتۋ جانە ودان پايدالانۋ جۇيەسىن العاشقى ادىمدا قالىپتاستىرىپ، حۋاڭحە وزەنىنە قۇيىلاتىن جالپى 30 ميلليارد تونا لاي قۇمدى ازايتتى، تومەنگى اعار ارناسىنداعى 11 ميلليارد 200 ميلليون تونا تۇنبانى ازايتتى، حۋاڭحە وزەنى الابىنىڭ ەكونوميكالىق، قوعامدىق داموۋىندا جانە بۇقارا تۇرمىسىندا وتە ۇلكەن وزگەرىستەر جارىققا شىقتى.

70 جىل بويى تىنىش كۇيدە بولدى. حۋاڭحە وزەنىن جونگە سالۋدىڭ حيكمەتى جۇڭگو كوممۋنيستىك پارتياسىنىڭ جانە جۇڭگو حالقىنىڭ قولىمەن جۇزەگە استى، جۇڭگوشا سوتسياليزم ٴتۇزىمى بارىسىندا جاۋابى تابىلدى. باس شۋجي شي جينپيڭ تەبىرەنە سويلەپ: ”اماليات، تەك جۇڭگو كوممۋنيستىك پارتياسىنىڭ باسشىلىعىندا، سوتسياليستىك ٴتۇزىمنىڭ باسىمدىعىن ساۋلەلەندىرگەندە عانا، حۋاڭحە وزەنىن جونگە سالۋدىڭ ىرىقسىزدىقتان ىرىقتىلىققا دەيىنگى تاريحي بۇرىلىسىن شىنايى جۇزەگە اسىرىپ، حۋاڭحە وزەنىنىڭ 3 جىلدا 2 رەت ارنا بۇزۋداي ايانىشتى جاعدايىن تۇبىرىنەن وزگەرتۋگە مۇمكىندىك بولعاندىعىن دالەلدەدى“ دەدى.

حۋاڭحە وزەنىن جونگە سالۋ ۇلتتىڭ گۇلدەنۋىنە ساياتىن كەلەلى مەملەكەتتىك ستراتەگيا

8 - ايدا گانسۋدا قىزمەت تەكسەرگەن كەزدە، باس شۋجي شي جينپيڭ حۋاڭحەنىڭ ”كىناراتتارىن“ تىلگە الىپ بىلاي دەدى: ”مەن بۇرىن، چاڭجياڭ وزەنى ناۋقاستانىپ قالدى، ونىڭ ۇستىنە ناۋقاسى جەڭىل ەمەس دەگەن ەدىم. بۇگىن مەن حۋاڭحە وزەنى دە ۇزاقتان بەرى السىرەپ اۋرۋشاڭ بولىپ قالدى، سۋ اپاتى ٴجيى تۋىلدى دەمەكشىمىن“.

حۋاڭحە وزەنىن جونگە سالۋعا مەڭزەس، باس شۋجي شي جينپيڭ ماسەلەنى باعدار ەتۋگە، دالمە - ٴدال ويلاۋعا تاباندى بولۋدى باسا دارىپتەدى. ”حۋاڭحە وزەنىن جونگە سالۋداعى ەڭ ۇلكەن قيىن ماسەلە نە؟“، وسى رەتكى تەكسەرۋ - زەرتتەۋ بارىسىندا، باس شۋجي شي جينپيڭ ماسەلەلەردى تەكسەرۋدى، ولقىلىقتاردى تولىقتاۋدى قايتا - قايتا باسا دارىپتەدى.

اڭگىمە ماجىلىستە، ول ٴبىر - بىرلەپ تالداۋ جاسادى: تاسقىن حاۋپى ٴالى دە ەڭ ۇلكەن قاتەر، وزەن الابىنىڭ ەكولوگيالىق ورتاسى ٴالسىز، سۋ بايلىعى قاماتاماسىز ەتۋ جاعدايى مۇشكىل، داموۋ ساپاسى جوعارىلاتۋدى كۇتۋدە... ”ٴسىز حۋاڭحە وزەنىنىڭ كوكتەن جوڭكىلە اعىپ كەلگەنىن كورمەدىڭىز‘، قانداي ايبىندى دەسەڭىزشى! بۇگىنگى تاڭدا قانشالىق كۇش جۇمساعاندا ونىڭ سۋلاماۋىنا كەپىلدىك ەتۋگە بولادى“.

”ونىڭ سەبەبىنە ۇڭىلسەك، جاراتىلىستىق جەتەرسىزدىك سياقتى وبيەكتيۆتىك شەكتەمە دە، كەيىن كەلە قورعاۋسىز قالۋ سياقتى ادامدىق فاكتور دا بار. بۇل ماسەلەلەردىڭ بەينەسى حۋاڭحە وزەنىنەن كورىنىس بەرگەنىمەن، تامىرى وزەن الابىندا جاتىر“. ”حۋاڭحە وزەنىنىڭ سۋى از، قۇمى كوپ، سۋ مەن قۇمنىڭ بايلانىسىنىڭ سايكەلمەۋى حۋاڭحە وزەنىنىڭ كۇردەلى، وڭايشىلىقپەن وڭالمايتىن كىناراتىنىڭ سەبەبى“.

قيىن ماسەلەلەردى قالاي شەشۋ كەرەك؟

باس شۋجي شي جينپيڭ نىسانالار مەن مىندەتتەردى العا قويدى. ول بىلاي دەپ باسا دارىپتەدى: ”حۋاڭحە وزەنى الابىنىڭ ەكولوگياسىن قورعاۋ مەن جوعارى ساپالى داموۋ — بەيجيڭ - تيانجين - حىبەيدى سايكەستى دامىتۋمەن، چاڭجياڭ ەكونوميكالىق بەلدەۋىن دامىتۋمەن، گۋاڭدۇڭ - شياڭگاڭ - اۋمىن ۇلكەن شىعاناق رايونى قۇرىلىسىمەن، چاڭجياڭ اترابىن ٴبىر تۇلعالاندىرا دامىتۋمەن ۇقساس كەلەلى مەملەكەتتىك ستراتەگيا“. حۋاڭحە وزەنى الابىنىڭ ەكولوگياسىن قورعاۋ جانە جوعارى ساپالى داموۋ وسىدان سوڭ كەلەلى مەملەكەتتىك ستراتەگياسىنا كوتەرىلدى، بۇل بۇرىن بولىپ كورىلمەگەن، ماڭىزى زور ٴارى تەرەك.

ول بىلاي دەپ اتاپ كورسەتتى: ”تۇنىق سۋ، جاسىل تاۋ — باعالى بايلىق ۇستانىمىنا تاباندى بولىپ، ەكولوگيانى الدىڭعى ورىنعا قويۋعا، سۋعا قاراي تۇراقتاندىرىپ، سۋ جاعدايىنا قاراي ٴىس جۇرگىزىپ، جەر - جەردىڭ جاعدايىنا قاراي ىستەپ، تۇرلەر بويىنشا شارا قولدانىپ، جوعارعى - تومەنگى اعاردى، نەگىزگى، تارماق اعىندارىدى، وڭ، سول جاعالاۋلاردى ٴبىر تۇتاس جوسپارلاپ، قاۋىرت قورعاۋدى بىرگە ويداعىداي يگەرىپ، قاۋىرت جونگە سالۋدى سايكەستى ىلگەرىلەتىپ، ەكولوگيانى قورعاۋدى، جونگە سالۋدى كۇش سالا نىعايتىپ، حۋاڭحەنىڭ باياندى تىنىشتىعىن قاماتاماسىز ەتىپ، تۇتاس اعاردىڭ جوعارى ساپالى داموۋىن ىلگەرىلەتىپ، حالىق بۇقاراسىنىڭ تۇرمىسىن جاقسارتىپ، حۋاڭحە مادەنيەتىن قورعاپ، جالعاستىرىپ، اسقاقتاتىپ، حۋاڭحە وزەنىن حالىققا قۇت اكەلەتىن باقىت وزەنىنە اينالدىرۋ كەرەك“.

”قاۋىرت قورعاۋ، قاۋىرت جونگە سالۋ“دى باسا دارىپتەۋ — حۋاڭحە وزەنى الابىنىڭ ەكولوگياسىن قورعاۋدىڭ جانە جوعارى ساپالى داموۋىنىڭ اۋەنىن تۇراقتاندىردى، جەتەكشى يدەياسى جانە قۇلشىنىس بەتالىسىن ايقىندادى.

ول بىلاي دەپ باسا دارىپتەدى: جالپى جاعدايدى كوزدەي الماعاننىڭ ٴبىر ٴوڭىردى جونگە سالۋعا دا شاماسى جەتپەيدى. حۋاڭحە وزەنىنىڭ ەكولوگيالىق جۇيەسىن ٴبىر ورگانيكالى تۇتاس تۇلعا رەتىندە جوسپارلاپ، جوعارى اعاردا سۋ قاينارىن ساقتاۋ قۋاتىن جوعارىلاتۋدى نەگىز ەتۋ؛ ورتا اعاردا سۋ مەن توپىراقتى ساقتاۋدى جانە لاستانۋدى جونگە سالۋدى كورنەكتىلەندىرە وتىرىپ ويداعىداي يگەرۋ كەرەك؛ تومەنگى اعاردا سازدىقتاردىڭ ەكولوگيالىق جۇيەسىن قورعاۋعا باسا ٴمان بەرىپ، ورگانيزمدەردىڭ الۋان تۇرلىلىگىن جوعارىلاتۋ كەرەك.

باس شۋجي وسىندا وتىرعان باسشى جولداستارعا مىنانى ەسكەرتتى: ”حۋاڭحە وزەنى جاعالاۋىن دامىتۋدا، ٴسوز جوق، كەلەلى جاعداي تانىمى بولىپ، مەملەكەت، جالپى جاعداي تۇرعىسىنان ويلانىپ، ’تۇتاس جۇيە‘ يدەياسىن بەرىك ورناتۋ كەرەك“. ول مىناداي مىسال كەلتىردى: ٴۇش وزەن قاينارى، چاڭجياڭ وزەنى، حۋاڭحە وزەنى، لانساڭجياڭ وزەنىنىڭ قاينارى ”جۇڭحۋانىڭ سۋ مۇناراسى“ دەپ اتالادى، ويلانىپ كورىڭىزدەر، بۇل ارانىڭ ىشكى ٴوندىرىس جالپى ٴونىم قۇنى ماڭىزدى ما، الدە تۇنىق سۋى، جاسىل تاۋى ماڭىزدى ما؟ سۋ قاينارىن ساقتايتىن جەر رەتىندە، بۇل الاپ ٴوز بەتىمەن زاۋىت قۇرۋدى، كەن اشۋدى ۇيعارىپ، ىشكى ٴوندىرىس جالپى ٴونىم قۇنىنا ٴمان بەرىپ، ٴوز تۇرمىسىن كورۋ ەمەس، قايتا ەكولوگيالىق قۋاتىن ەڭ ۇلكەن دارەجەدە زورايتۋ مىندەتىن ارقالاپ وتىر.

باس شۋجي مىنالاردى العا قويدى: حۋاڭحە وزەنىنىڭ تىنىشتىعىن قاماتاماسىز ەتۋدە، ٴسوز جوق، سۋ مەن قۇمنىڭ بايلانىسىن رەتكە سالۋ سىندى وسى ”بۇيدا“نى مىقتاپ يگەرىپ، سۋ مەن قۇمدى رەتتەۋ - مەڭگەرۋ مەحانيزمىن كەمەلدەندىرىپ، ىرىكتەپ سۋدى تىزگىندەۋ، جەكە - جەكە باسقارۋ ماسەلەسىن شەشۋ كەرەك. ول بىلاي دەدى: سۋ مەن قۇمنىڭ قاتىناسى وتە نازىك، حۋاڭحە وزەنىندە سۋداعى قۇم مولشەرى از بولعان سايىن جاقسى دەۋگە بولمايدى، ديالەكتيكالىق ويلاۋعا، جۇيەلى ويلاۋعا تاباندى بولىپ، قاتىستى ماسەلەلەردى زەرتتەۋدە تەرەڭ زەرتتەۋ، جەتە زەرتتەۋ كەرەك، بىرەۋىن عانا ۇستاۋعا، داۋسىز وسىلاي بولادى دەۋگە بولمايدى.

باس شۋجي بىلاي دەپ باسا دارىپتەدى: سۋ بايلىعىن ەڭ ۇلكەن بۇلجىماس شەكتەمە رەتىندە، سۋعا قاراي قالانى تۇراقتاندىرۋعا، سۋعا قاراي جەردى تۇراقتاندىرۋعا، سۋعا قاراي ادامدى تۇراقتاندىرۋعا، سۋعا قاراي ٴوندىرىستى تۇراقتاندىرۋعا تاباندى بولىپ، جان سانىن، قالانى جانە كاسىپ سالاسىن دامىتۋدى ۇيلەسىمدى جوبالاۋ كەرەك. ”سورپاڭا قاراپ نان شىلا“، بولماسا ەڭ سوڭىندا قۇرعاق نان كەمىرەسىڭ.

”حۋاڭحە وزەنىنىڭ داموۋىن اقىلداسقاندا، شارباقتا تەرىپ سالعاننىڭ ٴبارىن كوكونىس دەۋگە كەلمەيدى. حۋاڭحە وزەنى الابى داموۋىنىڭ وزىندىك ٴمانى، ٴسوز جوق، ايقىن تۇراقتاندىرۋ كەرەك، ەكونوميكانى دامىتپاۋ دەگەندىك ەمەس، قايتا حۋاڭحە وزەنىنىڭ ەكولوگياسىن قورعاۋدى ماڭىزدى نەگىز ەتىپ، تۇرلىشە اعار بولىكتەرىنە، تۇرلىشە ولكە جاعدايىنا، ٴوڭىر جاعدايىنا ۇيلەسەتىن داموۋ جولىن ويلاسۋ كەرەك“.

ول ”اپتىپالىقتا سالىنباۋ“ كەرەكتىگىن ايرىقشا باسا دارىپتەدى. ول بىلاي دەدى: كەيبىرەۋلەر حۋاڭحە وزەنىنە قاتىستى تاقىرىپ كوتەرىلگەنىن كورگەندە، ورايى كەلدى دەپ قارمانىپ قالۋعا اسىعادى. بۇل وتكەلدى جاقسى باسقارۋ كەرەك، قالاعانشا ۇلكەن نىسانداردى باستاۋعا، الۋان ٴتۇرلى اشۋ رايونىن ىسكە قوسۋعا بولمايدى. قاتىستى تاراۋلار باعدارلامانى جاساۋعا، جوبالاۋعا ۇيىمداستىرىپ، حۋاڭحە وزەنى الابىنىڭ ەكولوگياسىن قورعاۋدىڭ جانە جوعارى ساپالى داموۋدىڭ جولىن جوبالاپ، ”قىزىل سىزىق“تى ويداعىداي سىزۋ كەرەك.

سەنىمدى بەكەمدەپ، تاريحي سابىرلىلىق پەن ستراتەگيالىق تاباندىلىقتى ساقتاۋ ٴتيىس

باس شۋجي مىنانى باسا دارىپتەدى: ”حۋاڭحە وزەنىن جونگە سالۋ تابىسىنىڭ جاقسى - جامان بولۋىن ٴجۇز جىلدىق، مىڭ جىلدىق جوبامەن ولشەۋ كەرەك، اسىعۋعا بولمايدى، ۇقىپسىزدىق ىستەۋگە بولمايدى“. الداعى كوكەي تەستى مىندەت ”ٴتورت بولماۋ“عا شىنايى كەپىلدىك ەتۋ كەرەك: ۇلكەن توسپا جىرىلماۋ، وزەن ارناسى سۋالماۋ، سۋ ساپاسى ولشەمنەن اسپاۋ، وزەن ساباسى كوتەرىلمەۋ. ول مىنانى باسا دارىپتەدى: ۇزاق بولاشاققا كوز جىبەرىپ، جوعارى دەڭگەيلى جوبالاۋدى كۇشەيتىپ، كەلەلى ماسەلەلەردى زەرتتەۋدى كۇشەيتىپ، تۇزىلىستە، مەحانيزمدە جاڭالىق اشىپ، ورتالىقتىڭ، ولكە - اۆتونوميالى رايونداردىڭ، قالا - اۋدانداردىڭ قىزمەت جاۋاپكەرشىلىگىن، مىندەتىن ايقىنداپ، كەمەلدى تۇزىممەن جانە ٴتۇزىلىس - مەحانيزممەن حۋاڭحە وزەنى الابىنىڭ ەكولوگياسىن قورعاۋدىڭ جانە جوعارى ساپالى داموۋىنىڭ ورنىقتى، باياندى بولۋىنا شىنايى كەپىلدىك ەتۋ كەرەك.

ول وسىندا وتىرعان ٴاربىر باسشى جولداسقا تەرەڭ ماعىنادا مىنالاردى ەسكەرتتى: ”حۋاڭحە وزەنى الابىنىڭ ەكولوگياسىن قورعاۋدى جانە جوعارى ساپالى داموۋىن ىلگەرىلەتۋ ٴبىر كۇندە ورىندالمايدى. تاريحي سابىرلىلىق پەن ستراتەگيالىق تاباندىلىقتى ساقتاۋ ٴتيىس، ەڭبەك ماعان جازىلماسا دا بولادى دەيتىن رۋحاني دەڭگەيىمەن جانە ەڭبەك سىڭىرۋدە مەن بولماسام بولمايدى دەيتىن تاريحي جاۋاپكەرشىلىكپەن ۇزاق بولاشاقتى جوسپارلاپ قانا قويماي، قازىرگى ىستەردى جاقسى ىستەپ، ۇلى جوبانى سوڭىنا دەيىن سۇلبالاپ، بىرىنەن سوڭ ٴبىرىن ىستەپ، حۋاڭحە وزەنىنىڭ حالىققا يگىلىك جەتكىزۋىنە مۇمكىندىك جاساۋ كەرەك“.

ٴبىز شي جينپيڭ جولداستى ۇيتقى ەتكەن پارتيا ورتالىق كوميتەتىنىڭ وسكەلەڭ ٴمان بەرۋى جانە ورتالىقتاندىرعان، ٴبىر تۇتاس باسشىلىعى تۇرعاندا، باس شۋجي شي جينپيڭنىڭ تىكەلەي جوبالاۋى تۇرعاندا، جۇڭگوشا سوتسياليستىك ٴتۇزىمنىڭ قۋاتتى باسىمدىعى بولعاندا، جاڭا جۇڭگونىڭ 70 جىلدان بەرى قالانعان مول زاتتىق نەگىزى جانە تەحنيكالىق ناقتى قۋاتى تۇرعاندا، حۋاڭحە مادەنيەتى قوردالاعان قۋدىرەتتى رۋحاني كۇشى تۇرعاندا، ۇزاق ۋاقىت توپتاعان حۋاڭحە وزەنىن جونگە سالۋدىڭ مول تاجىريبەسى تۇرعاندا، ٴبىزدىڭ، ٴسوز جوق، جاڭا داۋىردە حۋاڭحە وزەنى الابىنىڭ ەكولوگياسىن قورعاۋدى جانە جوعارى ساپالى داموۋىن ىلگەرىلەتۋگە جاڭا دا اناعۇرلىم زور قادام باسا الاتىندىعىمىزعا سەنەمىز.

حۋاڭحە وزەنىنىڭ، ٴسوز جوق، جۇڭگو حالقى مەن جۇڭحۋا ۇلتىنا ماڭگى قۇت اكەلەتىن باقىت وزەنىنە اينالارى داۋسىز!

(شينحۋا اگەنتتىگىنىڭ 9 - ايدىڭ 19 - كۇنى جىڭجوۋدان بەرگەن حابارى)